

Waarom is het ene land beter dan het andere in het bestrijden van het coronavirus?

Posted on 10 oktober 2020 by J.M.C.M. Smarius

Als de besmettingscijfers van verschillende landen met elkaar vergeleken worden, zijn er grofweg twee groepen. Landen waar het aantal coronabesmettingen in een gestaag tempo door blijft groeien. En landen waar het coronavirus in een vroeg stadium effectief in de kiem gesmoord lijkt te worden.

Waar zit dat verschil in? Waarom is het ene land beter in staat corona te bestrijden dan het andere?

Daar zijn verscheidene redenen voor. De mentaliteit van de inwoners, ervaringen uit het verleden, de reactietijd van de overheid, de rol van privacy, het type overheid van een land, en de beschikbare mogelijkheden om doeltreffend tegen het coronavirus op te treden.

Mentaliteit van de inwoners

Azië heeft een JIJ-mentaliteit. Aziaten zijn vaak gericht op de ander, zonder er iets voor terug te willen. 'Wat kan ik voor jou betekenen?' Het is over het algemeen ook een vredelievend volk. Daarna volgt de WIJ-mentaliteit: men is ook trots op hun land en achtergrond. Op gepaste afstand volgt tenslotte dan pas de IK-mentaliteit. Bij ons in Nederland is het net andersom. We zijn vooral bezig met IK: 'What's in it for me?' Er is ook zeker sprake van WIJ, de 'hup Holland hup' gedachte, alleen zit de JIJ-mentaliteit er over het algemeen niet echt in. Tuurlijk zijn we heus wel op elkaar gericht, maar dan wel als onderdeel van de IK of WIJ-mentaliteit. [1]

Op 1 februari 2020 kwam Jun Hu (51), universitair hoofddocent bij de faculteit Industrial Design, vanuit Hongkong aan op Schiphol. Dit na een sabbatical aan de Zhengjiang University in Hangzhou. Wat hem tijdens die vlucht was opgevallen, is dat alle Aziaten aan boord gezichtsmaskers droegen. Van zijn Europese medereizigers deed bijna niemand dat. Ondanks dat hij niet de indruk heeft dat hij aan het virus is blootgesteld, koos hij er toch voor om de eerste twee weken van huis uit te werken.

"Ik volg hiermee de instructies op van de Chinese gezondheidsautoriteiten. De TU/e is een drukbevolkte plek, dus ik kan maar beter voorzichtig zijn", zegt Hu. "Als ik op maandag 3 februari direct met een gezichtsmasker op naar mijn werk was gegaan, had ik mensen mogelijk schrik aangejaagd. Anderzijds: als ik geen masker zou dragen en mensen wisten dat ik kortgeleden was teruggekeerd uit China, had ze dat wellicht nog meer verontrust." ID-docent Jun Hu zegt dat hij tijdens zijn treinreis van Schiphol naar Eindhoven, waarbij hij zijn gezichtsmasker bleef dragen, geen vreemde blikken kreeg van zijn medereizigers. Al zegt hij ook op de hoogte te zijn van het advies van de GGD: wie niet door besmette gebieden was gekomen, werd aangeraden juist geen masker te dragen om zo geen onnodige paniek te veroorzaken. "Ik heb besloten dat toch te doen." [2]

Mentaliteit is het denk- en gedragspatroon van een persoon of een sociale groep. Het bovenstaande illustreert de JIJ-mentaliteit van Jun Hu, begaan met de ander, zich daarbij gezagsgetrouw houdend aan de instructies van gezondheidsautoriteiten van zijn eigen land. In het Verre Oosten is het individu altijd ondergeschikt aan de groep, de gemeenschap. "Ik" wordt in het Engels geschreven met een hoofdletter, terwijl je "jij" gerust met kleine letter mag neerzetten. In het Chinees gebeurt dat precies andersom: Jij met hoofdletter, ik blijft klein geschreven". Verder wordt in

Azië meer nadruk gelegd op plichten dan op rechten, en is men uiterst gevoelig voor hiërarchie. Gezagsgetrouwheid is normaal. [3]

Als consequentie van de trotse WIJ-mentaliteit.

Uit onderzoek is gebleken, dat Aziatische studenten het in Amerika gemiddeld beter doen op school dan de Amerikanen zelf. Niet omdat ze intelligenter dan de Amerikanen zouden zijn. De belangrijkste reden is de werkhouding van de studenten, aangeleerd met een strenge opvoeding. “Aziatische kinderen worden opgevoed met de gedachte dat excellentie komt door oefening, en hier helpen de ouders graag een handje. Dit doen ze door hun kind te begeleiden, te motiveren en wellicht ook wel een beetje onder druk te zetten.” Het belang van hiërarchie speelt hier een rol. “Westerse kinderen worden veel vaker opgevoed met het idee dat intelligentie een aangeboren eigenschap is. Hierdoor zullen de ouders het ook eerder accepteren wanneer een kind het minder goed doet op school. Als gevolg hiervan zullen de ouders minder hard pushen en minder druk uitoefenen op hun kind om te presteren. Dit bewijst dus maar dat intelligentie meer is dan een aangeboren eigenschap. Wanneer je je best doet, kun je heel ver komen.“ [4]

Ervaringen uit het verleden

Hong Kong, Singapore en later ook China en Zuid-Korea zijn typische voorbeelden van streken waar het coronavirus al in een vroeg stadium, in maart 2020, effectief in de kiem gesmoord leek te worden.

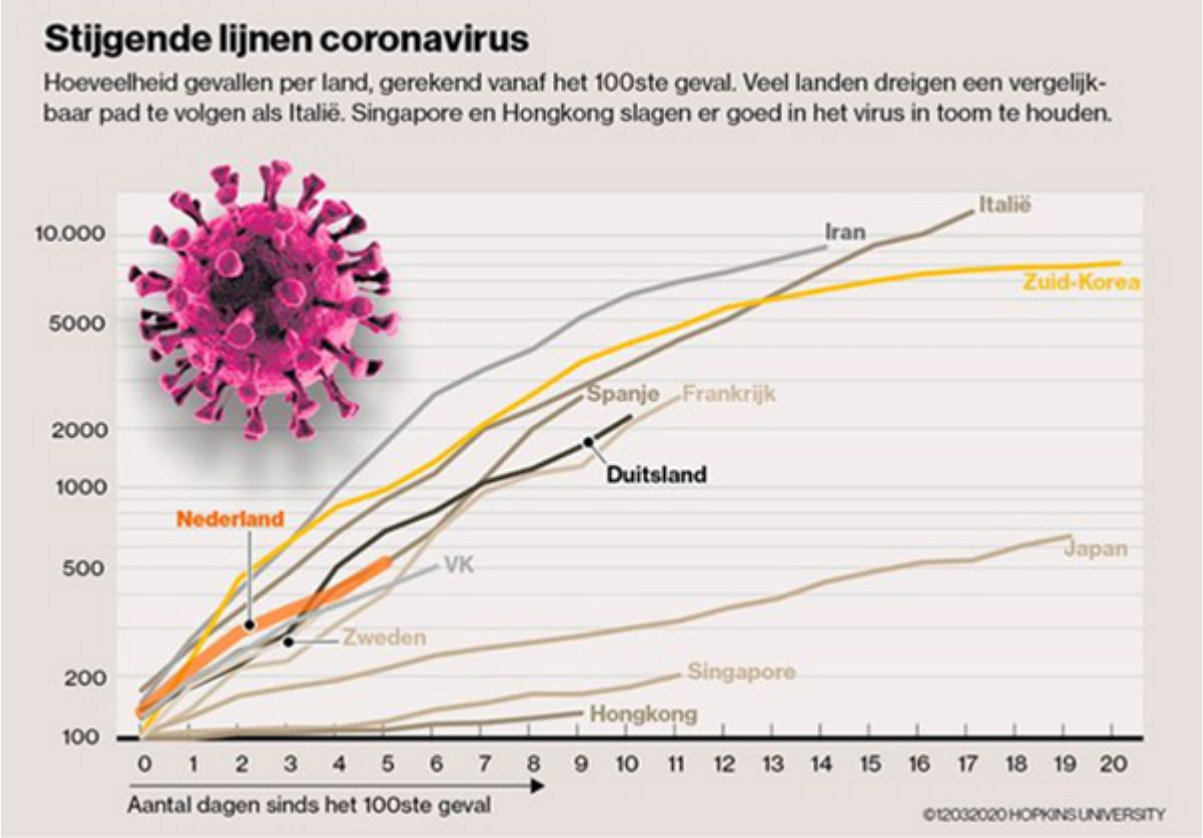
Wat deden ze daar dan anders dan in Nederland? Waarom gingen ze het arme Italië niet achterna?

Het artikel “We moeten ons gaan gedragen als Aziaten, en rap ook” van 12 maart 2020 zegt het zo:

Nadine Voelkner, assistent-professor op de Rijksuniversiteit Groningen, en gespecialiseerd in de omgang van overheden met ziektes: ,,Dat heeft alles te maken met de ervaring in Azië met de SARS-uitbraak in 2003. In Hongkong heeft dat destijds echt diepe sporen achtergelaten. Dat land heeft veel lessen geleerd, en fors geïnvesteerd in voorlichting en preventie. Er is niemand op straat. Mensen mijden winkels, de meeste mensen werken thuis, iedereen draagt mondkapjes. Alleen in supermarkten en apotheken is het nog druk. In Hongkong is het aantal

coronagevallen met circa 130 nog geen kwart van het aantal in Nederland. Toch houdt iedereen zich strikt aan de richtlijnen. Het is een van de sleutels tot de snelle beheersing van het virus in veel Aziatische landen. In Nederland beseffen mensen niet hoe groot de dreiging is van Covid-19. In Azië weet iedereen hoe belangrijk het is om contacten te vermijden. Dat besef zit diep verankerd in de maatschappij." Daarnaast zijn de test- en quarantainemogelijkheden in Azië state of the art, ook in China. In Singapore werd meteen vol ingezet op het herleiden van de bron van de besmettingen, op een manier zo efficiënt dat andere landen er jaloers naar kijken. In Zuid-Korea is het laten afnemen van een coronatest bijna net zo makkelijk als het bestellen van een broodje. Ook deze snelle medische reactie heeft zijn oorsprong in de ervaring met SARS, zegt Voelkner. In Nederland worden dagelijks – volgens het RIVM 'honderden tests' uitgevoerd. In Zuid-Korea zijn dat er inmiddels 20.000, waarbij moet worden aangetekend dat Zuid-Korea drie keer zoveel inwoners heeft. Maar het verschil blijft enorm. Andere landen zouden er goed aan doen dat gat te dichten. De voorzitter van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO), Tedros Adhanom Ghebreyesus, zegt: "Landen die fundamentele volksgezondheidsmaatregelen, zoals het zoeken naar besmettingen en het natrekken van contacten, laten versloffen, kunnen met een groter probleem komen te zitten. De druk op hun zorgsysteem zal nog veel groter worden, en de maatregelen die ze moeten nemen nog extremer." [5]

Onderstaand de veelzeggende grafiek bij dit artikel.

Reactietijd van de overheid

Op 21 maart 2020 verscheen het artikel “Coronavirus: Wat doet Azië beter dan wij in het Westen?” [6]

Azië reageerde veel sneller en efficiënter. Privacy speelde nauwelijks een rol.

Ten eerste reageerden ze veel sneller op de coronabesmettingen in China. China meldde op 31 december vorig jaar aan de Wereldgezondheidsorganisatie WHO dat het te maken had met ‘mysterieuze SARS-achtige golf van longontstekingen’. Op dat moment was nog niet duidelijk of er sprake was van mens-op-mensbesmettingen en was er weinig bekend over het virus. Maar binnen drie dagen hadden Zuid-Korea, Singapore, Taiwan en Hongkong hun grenscontroles aangescherpt en werd er begonnen met het screenen van reizigers uit China. Ook werd er direct ingezet op een beleid om mensen aan te moedigen afstand van elkaar te houden. „Daar hebben de VS en Europa een kans gemist,” stelt Tikki Pangestu, een voormalig onderzoeker van de WHO tegen de BBC.

„Ze hadden twee maanden de tijd om te zien wat er in China gebeurde, maar ze hadden het idee dat 'China heel ver weg is en dat er toch niets zou gebeuren'. In Nederland bijvoorbeeld werd eind februari nog vrolijk carnaval gevierd en in de VS werd zelfs tot gisteren nog volop op het strand gefeest door jongeren die van hun 'Spring break', hun voorjaarsvakantie, genoten."

Zuid-Korea had, wijs geworden na de eerdere MERS-epidemie in 2015, al een methode ontwikkeld om snel op soortgelijke virussen te kunnen testen. Zodra het nieuwe virus binnen de Zuid-Koreaanse grenzen opdook werd met een intensief programma van gratis tests begonnen. Daarmee boekte het land in eerste instantie succes, er waren half februari nog maar 30 besmettingsgevallen, maar het kreeg daarna te maken met een ware corona-explosie. Boosdoener was een christelijke sekte, waarbinnen het virus vrij spel had weten te krijgen. Het aantal besmettingen steeg in een week tijd van 30 naar meer dan 900. Zuid-Korea zette in op een ongekend groot en intensief testprogramma en heeft nu 290.000 mensen getest. Daarmee lukte het ook de milde gevallen van corona op te sporen en die met quarantainemaatregelen van de rest van de bevolking te isoleren. In de VS waren geen adequate testkits voorradig en waren tests in eerste instantie ook niet gratis. Ook Europa had moeite snel en intensief te testen. Zo wordt er in Groot-Brittannië en Nederland alleen getest als er al symptomen zijn. Dan worden de milde gevallen gemist die weer nieuwe mensen kunnen besmetten.

De rol van privacy

Niet alleen werd in de Aziatische landen intensiever getest, ook werden de gangen en contacten bij besmettingsgevallen veel intensiever nagelopen. En daarbij spelen 'westerse' verworvenheden als privacy geen rol. In Singapore hebben detectives zo'n 6.000 mensen gecontroleerd, waarbij gebruik gemaakt werd van bewakingscamera's en gezichtsherkenning. In Hongkong moeten besmette personen alle personen opgeven met wie ze twee dagen voordat de eerste symptomen van een besmetting opdoken, contact mee hadden. Er wordt ook gecontroleerd of mensen die de opdracht hebben gekregen in zelf-isolatie te gaan dat ook daadwerkelijk doen. In Hongkong wordt daarbij gebruik gemaakt van elektronische armbandjes en in Singapore worden quarantainegevallen meerdere keren per dag gebeld, en die moeten met foto's bewijzen dat ze zich bevinden waar ze horen te zijn. Overtredingen worden streng gestraft. In Zuid-Korea is een systeem opgezet om mensen te waarschuwen als ze in de nabijheid van coronapatiënt zijn. Privacy-bezwaren spelen ook hier nauwelijks een rol. Weliswaar

worden de namen van de patiënten niet genoemd, maar mensen krijgen wel andere informatie toegespeeld, zoals de leeftijd en laatste bewegingen van de patiënt.

In Europa en VS staan politici nog steeds niet te springen om mensen zo dicht op de huid te zitten.

China is wat privacy betreft niet één groot geheel. “Data-uitwisseling is in China in de praktijk sterk gefragmenteerd en overheidsorganen delen niet graag gegevens met elkaar. Private bedrijven willen op hun beurt de middenklasse niet onnodig tegen zich in het harnas jagen en geven echt niet zonder slag of stoot al hun data af, zeker niet als daar geen opdracht van de centrale overheid voor gegeven is. Een recent voorbeeld is het bericht dat Alibaba en Tencent weigeren consumentendata te delen met een overheidsorgaan dat de financiële kredietwaardigheid van Chinezen bepaalt. Private bedrijven zijn bovendien als de dood dat een corrupte ambtenaar met de data aan de haal gaat en deze verkoopt op de zwarte markt. Ook zou een verkeerde omgang met gebruikersgegevens hun koersen op de Amerikaanse aandelenmarkt kunnen schaden.” [7]

Het type overheid

Het type overheid is van belang voor de vraag hoe een land harde maatregelen door kan drukken.

Een autoritaire staat verkeert dan duidelijk in een voordelige positie.

“Bij de uitbraak van de epidemie in de stad Wuhan hadden de plaatselijke autoriteiten aanvankelijk geprobeerd om het potje gedekt te houden. Daarmee werd kostbare tijd verloren, in de eerste plaats om de verdere verspreiding van het virus tegen te houden, en om de internationale gemeenschap accurate informatie te bezorgen over de aard en de omvang van het probleem.

Maar sindsdien focust de wereldwijde corona-aandacht zich op de toestand in al die andere landen waar het virus keihard zou toeslaan. China kon zich intussen op de borst kloppen: het had met harde maatregelen (‘alleen mogelijk in een autoritaire staat’, zo luidden toen de commentaren in nogal wat westerse media) kunnen voorkomen dat de situatie in eigen land volledig uit de hand liep. Het aantal corona-overlijdens in China is lager dan de dodentol in piepklein België. Het officieel aantal Chinese besmettingen (ruim 15 keer meer dan tijdens de SARS-epidemie in het begin van deze eeuw) is met 89.000 op de keper beschouwd eigenlijk

verwaarloosbaar in een land met 1,4 miljard inwoners. Het had Peking een goeie twee maanden gekost om het virus te temmen.

Is het virus helemaal verdwenen uit China? Allerminst. Geregeld zijn er nieuwe opstoten. Nadat de stad Wuhan eind april virusvrij werd verklaard, ontstonden er nieuwe uitbraken op diverse plaatsen in het land. Aanvankelijk werden die veroorzaakt door besmette Chinezen die terugkeerden uit het buitenland, daarna waren er her en der lokale en beperkte clusters, onder meer in de hoofdstad Peking. Maar telkens raakten de besmettingen vrij snel onder controle, door radicale en fijnmazige lockdowns, contactopsporing en massaal testen. China heeft inzake de aanpak van Covid-19 zeker niet het fraaiste parcours gereden – en al helemaal niet in vergelijking met sommige andere Aziatische landen – maar als we naar de huidige toestand in de wereld kijken, dan kunnen we niet anders dan toegeven dat heel wat van de maatregelen er wel degelijk gewerkt hebben. Eigenlijk zijn de Chinezen er relatief goed vanaf gekomen." [8]

De beschikbare mogelijkheden om doeltreffend tegen het coronavirus op te treden

Uit het voorgaande blijkt reeds, dat het snel en efficiënt optreden door de genoemde Aziatische landen gepaard is gegaan met het aanhouden van voldoende middelen om doelmatig op te treden.

Een van de weinige westerse landen, die eveneens snel en efficiënt optraden, was Nieuw-Zeeland.

Het sterftecijfer van 18 op een bevolking van 5 miljoen inwoners was eind april 2020 ongekend laag en er waren slechts 1.460 besmettingen. Dat was allemaal te danken aan voorbeeldig leiderschap van premier Jacinda Ardern. "Binnen 48 uur ging Nieuw-Zeeland eind maart voor een periode van vier weken volledig 'op slot'. De landsgrenzen waren eerder al gesloten. Nieuw-Zeelanders die huiswaarts keerden, moesten verplicht twee weken in isolatie. Eerst op eigen verantwoordelijkheid, later moest men in verplichte quarantaine in een hotel. Onder toeziend oog van een politieagent." [9]

Nederlanders begonnen te schelden op Chinezen. Dat leidde op 10 februari 2020 tot een online petitie tegen het discrimineren van Nederlanders met een Aziatische

achtergrond als gevolg van de uitbraak van het coronavirus. De petitie 'We zijn geen virussen!' werd zo'n 24.000 keer ondertekend, waarvan ruim 19.000 keer in Nederland. De indieners wijzen op kwetsende opmerkingen en flauwe grappen die gemaakt worden over het coronavirus en mensen met een Chinees of Aziatisch uiterlijk. De aanleiding voor de petitie is een satirisch lied met de titel: Voorkomen is beter dan Chinezen. Op de melodie van een carnavalsnummer zingt men dat het allemaal komt "door die stinkchinezen". [10]

Op 20 maart 2020, de Internationale dag tegen racisme en discriminatie, vertelt de wijkagent William Chew, voorzitter van het Chinese politienetwerk in Amsterdam, over racistische uitingen naar de Chinese gemeenschap. Mensen roepen 'coronavirus' naar Chinese kinderen. Op Twitter, Facebook komen berichten voorbij waarin wordt gezegd, dat 'alle Chinezen Europa uit moeten'. 'Ze worden weggekeken in openbare gelegenheden of zelfs gevraagd om te vertrekken'. Ook worden mensen met een Aziatische achtergrond volgens William steeds vaker fysiek aangevallen. [11]

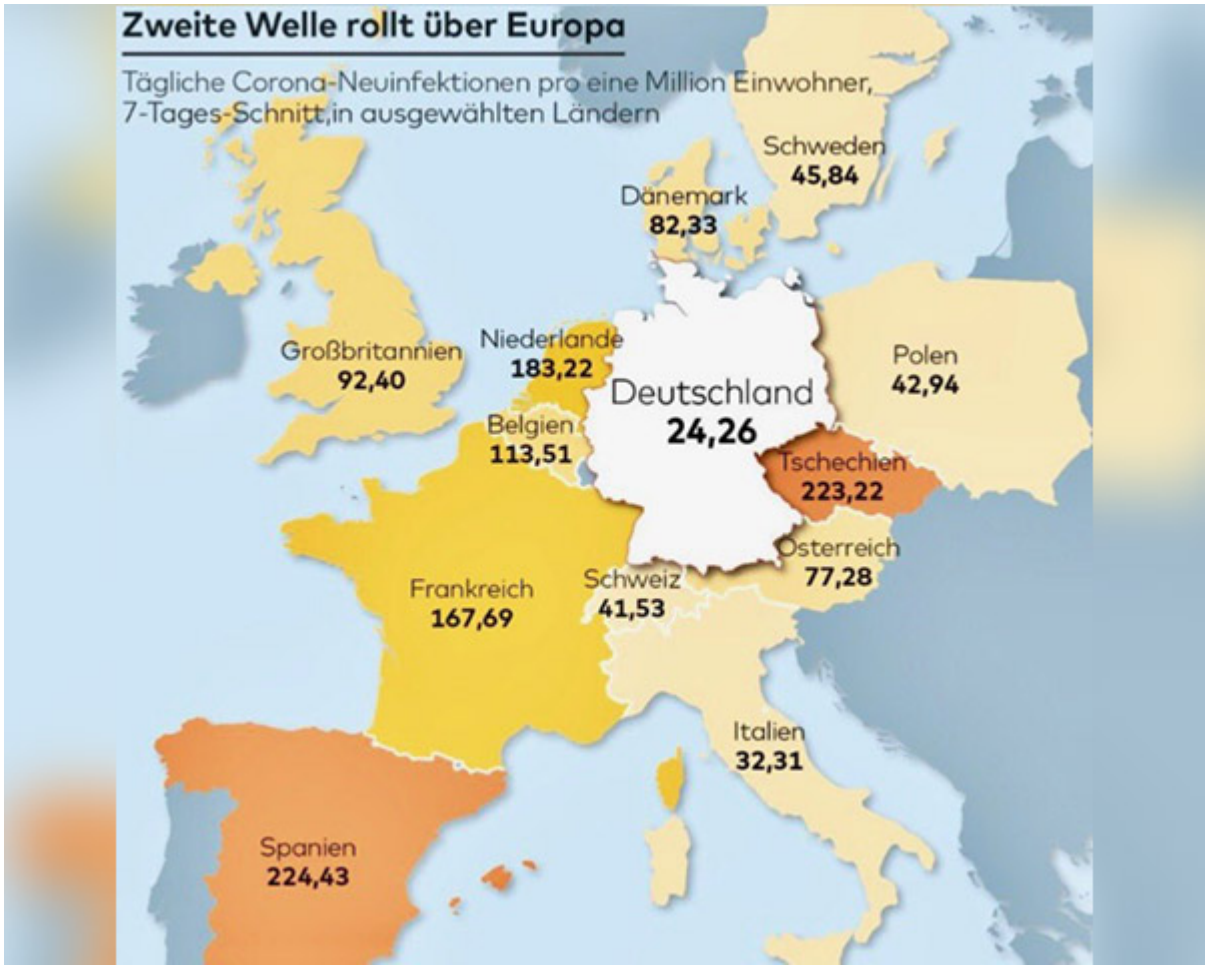
Nu is het dan oktober 2020. Het schelden op Chinezen lijkt opgevolgd te zijn door agressie tegen de zorgverleners in ziekenhuizen, die coronapatiënten willen overbrengen naar andere ziekenhuizen om zelf reguliere zorg te kunnen blijven verlenen. Het Haagse ziekenhuis HMC huurt extra beveiligers in om het personeel te beschermen tegen agressie op en rond de corona-afdeling. [12] De KLM gaat zonder regeringssteun failliet. En de kroegen in Nederland moeten om tien uur 's avonds al dicht. Maar de Chinezen vliegen weer volop. [13] En ze duiken in Peking massaal de kroeg in tot diep in de nacht, staan in rijen aan de bar, en niemand heeft het meer over afstand houden. [14]

Het coronavirus blijft wereldwijd steeds meer slachtoffers eisen. "Het Indiase dodental als gevolg van de corona-epidemie is zaterdag boven de 100.000 gekomen. India is na de Verenigde Staten en Brazilië het derde land dat de grimmige mijlpaal passeert. Met het aantal nieuwe sterfgevallen dat in de laatste 24 uur is geregistreerd, komt het totale dodental in India op 100.842. Het officiële aantal besmettingen nam toe met bijna 80.000 en staat nu op 6,47 miljoen. In geen ander land raken per dag zoveel mensen besmet met het longvirus als in India." [15]

In Europa is Madrid min of meer op slot. Er geldt daar een gedeeltelijke lockdown voor de hele stad. "Inwoners mogen de stad niet verlaten, behalve voor essentiële reizen. De stadsgrenzen zullen ook worden gesloten voor buitenstaanders voor niet-noodzakelijke bezoeken. De regio Madrid telt meer dan een derde van de 133.604

coronagevallen van de afgelopen 2 weken in Spanje. Spanje heeft in totaal 769.188 besmettingsgevallen geregistreerd, meer dan enig ander land in West-Europa. Het totale dodental staat op 31.791." [16] In Frankrijk was er op 3 oktober 2020 een nieuw record van bijna 17.000 besmettingen in 24 uur. [17] Italië was het eerste Europese land dat door corona ongenadig werd getroffen en riep in januari de noodtoestand voor een half jaar uit. Die noodtoestand is eind juli verlengd tot half oktober. Daardoor kunnen sneller beslissingen worden genomen in de strijd tegen het coronavirus. Er komt meer geld beschikbaar voor speciale maatregelen en regionale autoriteiten krijgen meer bevoegdheden om in te grijpen. [18] En dat schijnt te helpen.

Duitsland doet het nu nog beter dan Italië, zoals blijkt uit onderstaande kaart van Europa over het aantal nieuwe besmettingen per miljoen inwoners op 3 oktober 2020:

In Nederland ligt dat anders. Op de eerste plaats was er lange tijd onvoldoende testcapaciteit. GGD's konden veel minder testen uitvoeren dan nodig was. Als we Follow the Money moeten geloven is dat het gevolg van eigen schuld dikke bult. [19] Wie geen klachten heeft, kon zich niet laten testen. Toch kunnen mensen zonder klachten andere mensen besmetten. Dat beleid helpt dus voor geen meter.

Voorts geldt In Nederland het dringend advies mondkapjes te dragen in publieke binnenruimtes. [20] Jaap van Dissel vindt nog altijd dat die mondkapjes een "buitengewoon gering effect hebben". [21] Mondkapjes verplichten kan niet, want dat is in strijd met de Grondwet. Om verplichting te kunnen realiseren is eerst een speciale coronawet nodig. Hugo de Jonge is daarmee bezig geweest. Maar het parlement is niet tevreden. En wil er ook over meepraten. Met 16 fracties in de Tweede Kamer, waarvan een deel vooraf heeft beweerd niet met anderen te willen samenwerken, zal dat een heel gedoe worden. De coronawet zal dus nog wel een tijdje op zich laten wachten.

Weet u het nog, van die crisis- en herstelwet die in 2013 permanent werd gemaakt om buiten het volk om windmolenparken aan te leggen? Voor een beroep op de crisis- en herstelwet moet er sprake zijn van een crisis op nationaal niveau van groot nationaal belang, plus de noodzaak snel te handelen. Met deze wet in de hand kan men de democratie met al zijn regels tijdelijk buiten spel te zetten. Nou, de huidige coronacrisis, als gevolg waarvan de dichtst bevolkte delen van Nederland de een na de ander rood gekleurd wordt, is toch zeker een crisis op nationaal niveau van groot nationaal belang.

En de noodzaak om snel te handelen is er ontegenzeggelijk ook, nu ic-artsen hun hart vasthouden voor de komende herfst- en wintermaanden en zorgmedewerkers wellicht gillend gaan weglopen. Kunnen we de crisis- en herstelwet dan niet gebruiken om onmiddellijk op te treden? Je hebt dan die coronawet van Hugo de Jonge helemaal niet nodig. Misschien zou je dan niet achter de voordeur kunnen handhaven. Maar je kunt wel iemand vóór die voordeur opstellen om de overtreders van coronaregels na afloop van een feestje of gezellig thuis samen zijn te arresteren en af te voeren naar een plek waar ze twee weken in quarantaine moeten. Wel onder toeziend oog van een politieagent. Net als in Nieuw-Zeeland. De thuissituatie is verreweg de grootste groep als bron van besmetting (45% van de te herleiden besmettingen), maar ook de groep die het eenvoudigst is te achterhalen. [22]

Dus je oogst kan groot zijn. Ideetje?

Noten bij dit artikel:

[1] : Ah, zie je?
https://www.bureau-owl.nl/azie.html

[2] : "Alle Aziaten droegen een maskertje, Europeanen niet", door Hans Konings en Annemarie van Malden, 12 februari 2020
https://www.cursor.tue.nl/nieuws/2020/februari/week-2/alle-aziaten-droegen-een-maskertje-europeanen-niet/

[3] : De normen- en waardencrisis in Azië, door A. Jansen, Reformatorisch Dagblad, 22 januari 1998
https://www.rd.nl/oud/980122home.html?pg=bui%2F980122bui05.html

[4] : Waarom Aziaten het beter doen, De kennis van nu, 6 mei 2014
https://dekennisvannu.nl/site/artikel/Waarom-Aziaten-het-beter-doen-/6913

[5] : We moeten ons gaan gedragen als Aziaten, en rap ook, door Sander van Mersbergen, AD, 12 maart 2020
https://www.ad.nl/binnenland/we-moeten-ons-gaan-gedragen-als-aziaten-en-rap-ook~ab4d2d8f/

[6] : Coronavirus: Wat doet Azië beter dan wij in het Westen? De Telegraaf, 21 maart 2020
https://www.telegraaf.nl/nieuws/1777997883/coronavirus-wat-doet-azie-beter-dan-wij-in-het-westen

[7] : Technologie en het coronavirus: big data en privacy in China, door Ed Sander, CustomerTalk, 12 mei 2020
https://www.customertalk.nl/artikelen/reportage/technologie-en-het-coronavirus-big-data-en-privacy-in-china/

[8] : Hoe goed zijn de Chinezen corona te boven gekomen? door Stefan Blommaert, VRTNWS 14 augustus 2020
https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2020/08/13/hoe-goed-zijn-de-chinezen-corona-te-boven-gekomen/

[9] : Waarom zo weinig Nieuw-Zeelanders stierven aan corona, 25 april 2020
https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/buitenland/artikel/5099931/nieuw-zeeland-coronavirus-jacinda-ardern-empatisch-leiderschap

[10] : Online petitie tegen discriminatie Aziaten vanwege coronavirus, 10 februari 2020
https://nos.nl/artikel/2322380-online-petitie-tegen-discriminatie-aziaten-vanwege-coronavirus.html

[11] : Chinezen laten eindelijk van zich horen, 20 maart 2020
https://www.politie.nl/nieuws/2020/maart/21/discriminatie-tegen-chinese-nederlanders.html

[12] : Haags ziekenhuis huurt extra beveiligers in tegen agressie, 1 oktober 2020
https://www.hartvannederland.nl/nieuws/2020/coronavirus-laatste-nieuws-01-10-2020-2/

[13] : Chinezen vliegen weer volop door Lolke van der Heide | lolke[at]zakenreis.nl, 29 augustus 2020
https://zakenreis.nl/luchtvaart/chinezen-vliegen-weer-volop/#:~:text=Het%20Chinese%20binnenlandse%20vliegverkeer%20is,internationale%20vluchten%20geldt%20dit%20niet

[14] : Corona? China is praktisch virusvrij en gaat weer 'los', 1 oktober 2020
https://www.telegraaf.nl/nieuws/1510486117/corona-china-is-praktisch-virusvrij-en-gaat-weer-los

[15] : Dodental corona-epidemie in India overstijgt 100.000, 3 oktober 2020
https://www.msn.com/nl-nl/nieuws/Buitenland/dodental-corona-epidemie-in-india-overstijgt-100-000/ar-BB19F2Mu?ocid=msedgdhp

[16] : Spaanse regering akkoord met gedeeltelijke lockdown Madrid, 30 september 2020
https://www.telegraaf.nl/nieuws/1317772585/spaanse-regering-akkoord-met-gedeeltelijke-lockdown-madrid

[17] : Frankrijk boekt nieuw record: bijna 17.000 besmettingen in 24 uur, 3 oktober 2020
https://www.msn.com/nl-nl/nieuws/Buitenland/frankrijk-boekt-nieuw-record-bijna-17-000-besmettingen-in-24-uur/ar-BB19GnTh?ocid=msedgdhp

[18] : Italië verlengt noodtoestand vanwege corona tot half oktober, ANP, 29 juli 2020
https://www.nd.nl/nieuws/varia/984930/italie-verlengt-noodtoestand-vanwege-coron

a-tot-half-oktober

[19] : Interne stukken: ministerie van VWS voorzag huidige testtekort al in het voorjaar, 1 oktober 2020
https://www.ftm.nl/artikelen/coronatesten-vws-vossen-boel?utm_source=Follow+the+Money&utm_campaign=953ec078e1-VoorzienTesttekort&utm_medium=email&utm_term=0_4571d2c3f6-953ec078e1-241206613

[20] : Dringend advies tot dragen van mondkapjes, Nieuwsbericht Rijksoverheid 2 oktober 2020
https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/10/02/dringend-advies-tot-dragen-van-mondkapjes

[21] : Van Dissel blijft bij eerder standpunt: dragen van mondkapjes niet nodig, 2 oktober 2020
https://www.nu.nl/coronavirus/6081403/van-dissel-blijft-bij-eerder-standpunt-dragen-van-mondkapjes-niet-nodig.html

[22] : Waar is iemand besmet geraakt met corona? GGD weet het steeds minder goed, 12 augustus 2020
https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/artikel/5176607/corona-besmetting-thuis-kroeg-horeca-besmettelijk-cluster-ziekenhuis